

GIÁO DỤC PHÁP LUẬT CHO HỌC SINH TRONG TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG Ở VIỆT NAM

Trần Thị Sáu

Phòng Đảm bảo CLGD

Tóm tắt. Giáo dục con người Việt Nam phát triển toàn diện vừa là mục tiêu vừa là động lực phát triển của nền giáo dục. Trong xã hội hiện đại, giáo dục không chỉ chú trọng phát triển về trí lực và thể lực mà còn quan tâm đến giáo dục nhân cách, trong đó nhấn mạnh ý thức tôn trọng pháp luật của thế hệ trẻ. Để thực hiện mục tiêu trên giáo dục pháp luật cho học sinh trung học phổ thông được đặc biệt chú trọng. Giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông có những đặc thù về đối tượng, chủ thể, nội dung, hình thức và phương pháp giáo dục. Vì vậy, việc nghiên cứu lý luận, tìm hiểu thực trạng, qua đó xây dựng các giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông là hoạt động có ý nghĩa quan trọng.

Pháp luật là thành tựu của trí tuệ và là nét đẹp văn hóa trong đời sống xã hội. Đó là biểu hiện của văn minh thông qua cách ứng xử của con người với nhau, ứng xử với tự nhiên và xã hội. Pháp luật thiết lập trật tự, sự công bằng và dân chủ. Chính vì vậy, pháp luật là một phần không thể thiếu của đời sống con người. Xuất phát từ giá trị phổ biến của pháp luật, việc giáo dục pháp luật nhằm đưa pháp luật đến với mọi người, qua đó hiện thực hóa quyền được thông tin và đảm bảo quyền con người, quyền và nghĩa vụ công dân trở thành hoạt động tự thân của nền giáo dục.

Trung học phổ thông là nấc thang cuối cùng của giáo dục phổ thông, là giai đoạn quan trọng trong quá trình hình thành, phát triển và tiến tới hoàn thiện nhân cách của học sinh. Thực hiện chủ trương của Đảng và Nhà nước, trong thời gian qua các hoạt động giáo dục pháp luật ở các cơ sở giáo dục đã được triển khai song song với tiến trình đổi mới nền giáo dục. Giáo dục pháp luật trong trường học bước đầu mang lại những tín hiệu tích cực và trở thành nội dung giáo dục văn hóa không thể thiếu trong quá trình giáo dục, đào tạo con người mới phát triển toàn diện. Tuy vậy, giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông vẫn còn bộc lộ nhiều hạn chế dẫn đến hiệu quả giáo dục còn thấp, thể hiện ở sự thiếu hiểu biết về pháp luật của học sinh; sự thờ ơ, thiếu niềm tin vào pháp luật vẫn phổ biến và tình trạng vi phạm pháp luật ở lứa tuổi trung học phổ thông đang gia tăng về số lượng và mức độ nguy hiểm. Chính vì vậy, việc nghiên cứu một cách sâu sắc, có hệ thống và toàn diện hoạt động giáo dục pháp luật cho học sinh trong các trường trung học phổ thông là yêu cầu cấp thiết nhằm bổ sung nguyên lý giáo dục pháp luật, góp phần xây dựng lý luận, định hướng hoạt động thực tiễn và nâng cao hiệu quả công tác giáo dục pháp luật cho học sinh trong nhà trường.

1. Đặc điểm, vai trò của giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông

Giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông là quá trình

tác động có mục đích, có kế hoạch tới học sinh thông qua hệ thống phương pháp sư phạm của nhà giáo, tập thể sư phạm, các tổ chức chính trị - xã hội trong nhà trường nhằm trang bị tri thức pháp luật, xây dựng ý thức và tình cảm pháp luật đúng đắn, rèn luyện cho các em thói quen, kỹ năng thực hiện hành vi theo những chuẩn mực pháp luật, đáp ứng yêu cầu xây dựng và phát triển Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam của nhân dân, do nhân dân và vì nhân dân.

Theo Luật Giáo dục năm 2005, trung học phổ thông là cấp học cao nhất trong hệ thống giáo dục phổ thông, có vai trò bồi đắp, phát triển nhân cách cho thế hệ trẻ, trang bị những tri thức và những kỹ năng phổ thông cơ bản về chính trị, tư tưởng, pháp luật, khoa học, văn học, nghệ thuật, hướng nghiệp, tạo nền tảng để các em tiếp tục học cao hơn, học nghề hoặc tham gia lao động, sản xuất, thực hiện trách nhiệm của bản thân đối với gia đình và đất nước. Do giáo dục trong nhà trường luôn mang tính mục đích, phản ánh các chức năng, nhiệm vụ của hệ thống giáo dục nên quá trình giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông có những đặc trưng riêng về đối tượng, chủ thể, hình thức, phương pháp giáo dục.

Về đối tượng giáo dục pháp luật, lứa tuổi học sinh trung học phổ thông là thời kỳ chuyển tiếp giữa trẻ con (học sinh trung học cơ sở) với người lớn (sinh viên). Các em có khả năng tư duy, sáng tạo, tích cực, nhạy bén và năng động trong học tập cũng như các hoạt động giao tiếp nhưng cũng là độ tuổi phức tạp, nhạy cảm, dễ bị tổn thương và dễ bị tác động bởi điều kiện xã hội. Đây là thời kỳ tràn đầy hứa hẹn và hy vọng nhất của cuộc đời các em cũng như của gia đình và xã hội. Nếu được giáo dục tốt đó sẽ là bệ phóng sản sinh những công dân đầy tự tin, có ý thức công dân đầy đủ, có tinh thần trách nhiệm cao. Ngược lại, nếu các em mắc sai lầm trong thời kỳ này sẽ bị tổn thương lớn về tâm hồn, lệch lạc về nhận thức và hành vi. Do vậy, muốn đạt được chất lượng giáo dục pháp luật cao, chủ thể giáo dục pháp luật phải nghiên cứu và nắm chắc đối tượng giáo dục của mình, phải thiết kế và thực hiện những tác động sư phạm phù hợp, xây dựng nội dung và lựa chọn hình thức, phương pháp giáo dục khoa học.

Chủ thể tiến hành giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông rất phong phú, vừa có cán bộ chuyên trách vừa bao gồm những người, những tổ chức làm công tác giáo dục, đó là các nhà quản lý, cán bộ tư vấn, giáo viên môn Giáo dục công dân, giáo viên bộ môn, giáo viên chủ nhiệm, Đoàn thanh niên. Đây là lực lượng lao động trí tuệ có chất lượng cao trong xã hội.

Nội dung giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông bao gồm: *Một là*, giáo dục pháp luật cung cấp những kiến thức mang tính lý luận về nhà nước và pháp luật. *Hai là*, giáo dục những chuẩn mực cơ bản của pháp luật như dân chủ, công bằng, bình đẳng, công lý, tự do... *Ba là*, những kiến thức pháp luật cơ sở thuộc những lĩnh vực quan trọng trong đời sống xã hội liên quan trực tiếp đến đời sống vật chất và tinh thần, lao động và học tập của học sinh. *Bốn là*, những kỹ năng thực hiện những chuẩn mực pháp luật. Đặc điểm nổi bật về nội dung giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông so với các cấp học khác là kiến thức pháp luật mang

tính đại cương, gắn với đặc điểm tâm lý tuổi mới lớn và phù hợp với yêu cầu của xã hội. Kiến thức mang tính gợi mở, kích thích tư duy và hướng tới không chỉ hình thành, củng cố mà còn phát triển những phẩm chất cơ bản của một công dân mẫu mực. Trên nền tảng đó công tác giáo dục pháp luật thực hiện nhiệm vụ cung cấp phương pháp tiếp cận nội dung pháp luật cụ thể cho học sinh khi các em có nhu cầu.

Hình thức giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông được tiến hành chủ yếu thông qua dạy học chính khóa môn Giáo dục công dân và các hoạt động giáo dục pháp luật ngoài giờ lên lớp. Ngoài ra, giáo dục pháp luật cho học sinh còn được lồng ghép qua hoạt động dạy học các môn khoa học tự nhiên và khoa học xã hội khác trong nhà trường. So với hình thức giáo dục pháp luật nói chung và hình thức giáo dục pháp luật cho các đối tượng cụ thể khác như cán bộ, công chức, phụ nữ, nông dân... nói riêng thì hình thức giáo dục pháp luật cho học sinh trung học phổ thông phong phú, sâu sắc, đặc biệt giáo dục pháp luật qua dạy học môn Giáo dục công dân là hình thức mang tính đặc thù, chỉ có thể được thực hiện trong trường học.

Phương pháp giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông được tiếp cận liên ngành giữa khoa học pháp lý và khoa học sư phạm, do đó phương pháp giáo dục pháp luật bao gồm hệ thống phương pháp thuyết phục; hệ thống phương pháp tổ chức hoạt động nhằm hình thành kỹ năng, kỹ xảo, hành vi và thói quen thực hiện pháp luật; hệ thống phương pháp kích thích hoạt động, điều chỉnh hành vi và hệ thống phương pháp dạy học môn Giáo dục công dân. Phương pháp dạy học môn Giáo dục công dân chủ yếu là phương pháp thuyết trình, phương pháp đàm thoại, phương pháp trực quan, phương pháp nêu vấn đề, phương pháp thảo luận nhóm, phương pháp động não, phương pháp đóng vai, phương pháp dự án. Đặc điểm chung về phương pháp giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông so với phương pháp giáo dục pháp luật cho các đối tượng ở các cấp học khác là sự phóng khoáng, nhấn mạnh tư duy phản biện và tăng cường năng lực hoạt động thực tiễn cho học sinh.

Giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông có vai trò đặc biệt quan trọng. Trước hết, thông qua việc cung cấp hệ thống tri thức pháp luật giáo dục pháp luật hình thành, phát triển nhân cách học sinh trung học phổ thông. Giáo dục pháp luật giúp các em hiểu được điều hay lẽ phải, nhận biết được những chuẩn mực tốt đẹp về lòng nhân ái, sự công bằng, bình đẳng, dân chủ, lòng khoan dung, biết yêu cái đẹp, cái chân chính, biết đấu tranh với cái xấu và trong những tình huống cụ thể các em biết nên và cần ứng xử như thế nào cho phù hợp với đạo lý làm người. Đồng thời giáo dục pháp luật còn góp phần phòng, chống hành vi vi phạm pháp luật và tội phạm trong nhà trường và ngoài xã hội. Bằng việc trang bị kiến thức, giáo dục kỹ năng xử lý tình huống pháp luật, giáo dục pháp luật cho học sinh trung học phổ thông giúp học sinh biết và hiểu được ý nghĩa tích cực của hành vi pháp luật từ đó tự giác thực hiện nghiêm minh pháp luật, đồng thời xây dựng tình cảm pháp luật đúng đắn và bồi đắp ý thức trách nhiệm của các em trong việc đấu tranh chống các hành vi vi phạm pháp luật trong nhà trường và xã hội. Đặc biệt, giáo dục pháp luật góp phần bảo tồn, sáng tạo và phát triển văn hóa và văn hóa pháp lý. Điều đó thể hiện qua việc nâng cao hiểu biết pháp luật, hình thành

ý thức, thúc đẩy hành vi văn hóa pháp lý cho các em học sinh. Giáo dục pháp luật giáo dục học sinh cách thức sàng lọc, lựa chọn các giá trị văn hóa tiến bộ, phù hợp với các chuẩn mực pháp luật, loại bỏ những hành vi sai trái, đi ngược với những giá trị pháp luật, qua đó phát triển văn hóa pháp lý trong nhà trường.

2. Tình hình giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông

Qua khảo sát thực tế ở 28 trường trung học phổ thông trong cả nước cho thấy giáo dục pháp luật cho học sinh trung học phổ thông đang ngày càng đóng vai trò quan trọng và trở thành nội dung giáo dục văn hóa không thể thiếu ở nhà trường phổ thông. Trong quá trình thực hiện, bên cạnh những thành tích mà công tác giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông đạt được hoạt động này vẫn bộc lộ nhiều hạn chế về chương trình, nội dung, sách giáo khoa, tài liệu, đội ngũ làm công tác giáo dục pháp luật... và đang vấp phải sự lúng túng trong việc lựa chọn hình thức, phương pháp giáo dục phù hợp, do đó chưa thực sự tạo được bước đột phá trong quá trình giáo dục nhân cách học sinh. Về chủ thể, số lượng giáo viên môn Giáo dục công dân được đào tạo đúng chuyên ngành Giáo dục công dân, Giáo dục chính trị chưa nhiều. Nhiều giáo viên, trong đó có giáo viên chủ nhiệm chưa đáp ứng được yêu cầu chuẩn nghề nghiệp. Một bộ phận những người làm công tác giáo dục pháp luật trong nhà trường còn biểu hiện yếu kém về đạo đức, sai lệch trong ứng xử. Đời sống vật chất và tinh thần của đội ngũ nhà giáo còn khó khăn. Nội dung giáo dục pháp luật còn nặng về lý thuyết, thiếu giáo dục kỹ năng sống. Nội dung giáo dục pháp luật tích hợp qua môn Giáo dục công dân còn ít, chủ yếu kiến thức triết học, kinh tế chính trị, chủ nghĩa xã hội... Những kiến thức cuộc sống, nhất là kiến thức đạo đức, pháp luật và kỹ năng ứng xử, đối phó với trường hợp nguy hiểm chưa được quan tâm đúng mức. Một số nội dung có sự trùng lặp trong chương trình Giáo dục công dân lớp 11 và lớp 12 như vấn đề bảo vệ môi trường, giáo dục, kinh tế, quốc phòng, an ninh. Dung lượng kiến thức trong mỗi bài học quá lớn so với quỹ thời gian cũng như khả năng học tập của học sinh. Kết quả điều tra của chúng tôi đối với 2.654 học sinh ở 28 trường trung học phổ thông thuộc 10 tỉnh trong cả nước cho thấy:

Bảng 2.1. Ý kiến của học sinh về nội dung môn Giáo dục công dân

Ý kiến đánh giá	Số phiếu	Tỷ lệ (%)
Dễ hiểu, phù hợp	685	25.81
Có nhiều nội dung trừu tượng, khó hiểu	1358	51.17
Rất khó hiểu	489	18.43
Không có ý kiến	122	4.59

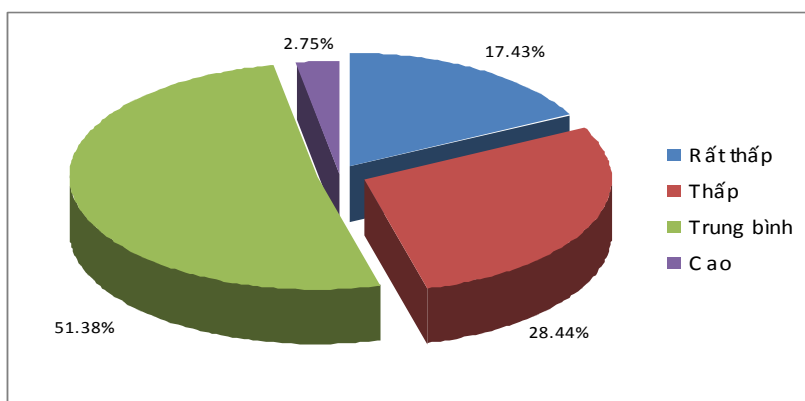
Trong thời gian qua, mặc dù đã được triển khai song giáo dục pháp luật qua hoạt động ngoài giờ lên lớp chưa được phát huy mạnh mẽ, thiếu chương trình và kế hoạch cụ thể, do đó chưa được tổ chức thường xuyên. Trong số 2.654 học sinh được trưng cầu ý kiến về kết quả hoạt động giáo dục pháp luật ngoài giờ lên lớp có đến 60.10% học sinh trả lời là không hiệu quả; 32.48% học sinh cho là có hiệu quả, số học sinh không trả lời chiếm 7.42%. Phương pháp giáo dục pháp luật nói chung và phương pháp dạy học Giáo dục công dân ở các trường trung học phổ thông đã có những thay đổi

tích cực song chủ yếu vẫn truyền thụ một chiều và nặng tính hành chính. Mô hình thầy đọc, trò ghi chép vẫn phổ biến trong hoạt động dạy học. Kết quả điều tra đã minh chứng rõ nét nhận định trên với 1.989 em, chiếm 74.94% em được hỏi cho rằng phương pháp dạy học của giáo viên chủ yếu là giảng giải lý thuyết. Chỉ có 538 em, chiếm 20.27% nhận xét giáo viên sử dụng các phương pháp tích cực như thảo luận nhóm, kể chuyện..., 127 em, chiếm 4.79% không có ý kiến.

Nghiên cứu sách giáo khoa môn Giáo dục công dân cho thấy nhiều kiến thức được trình bày trong sách còn quá trừu tượng, quá rộng so với nhận thức của học sinh trung học phổ thông. Tổng kết ý kiến điều tra về nội dung biên soạn trong sách giáo khoa môn Giáo dục công dân có 55.46% em cho rằng nhiều nội dung trong sách trừu tượng, khó hiểu và không liên quan đến cuộc sống của các em; 18.46% em khẳng định là rất khó hiểu; chỉ có 21.14% em nhận xét là dễ hiểu, tương đối phù hợp; số còn lại (131 em, chiếm 4.94%) không có ý kiến. Về phía giáo viên, có 75.23% trong tổng số 109 người được hỏi khẳng định nội dung trình bày trong sách chưa phù hợp, mang tính hàn lâm, xa rời thực tiễn. Chỉ có 24.77% giáo viên nhận xét là phù hợp, đạt yêu cầu. Việc biên soạn sách còn thiên về quan điểm, tư tưởng, khô khan, duy lý, những nội dung liên hệ thực tiễn và những bài học về cuộc sống đời thường được đề cập một cách mờ nhạt, thiếu sinh động; cách trình bày vấn đề còn rườm rà, thiếu điểm nhấn và chưa phát triển năng lực tự học. Hình thức sách giáo khoa chưa đẹp, hình ảnh không rõ nét, sử dụng kênh chữ là chủ yếu. Ngoài sách giáo khoa, thiết bị, tài liệu dành cho hoạt động giáo dục pháp luật ở các trường trung học phổ thông bước đầu đã được trang bị song chưa đầy đủ.

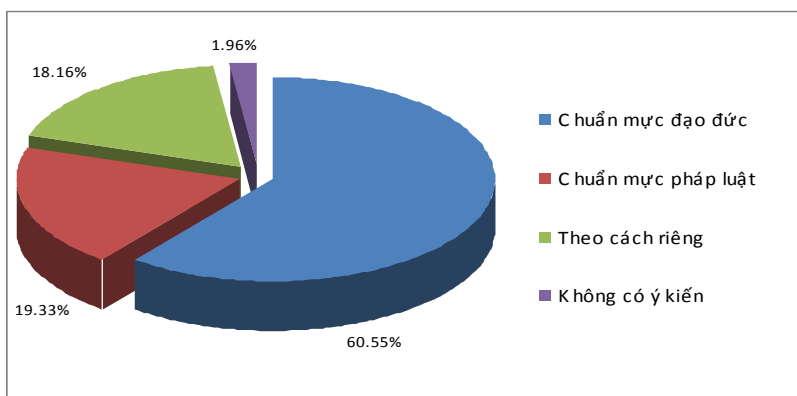
Nghiên cứu kết quả giáo dục pháp luật cho học sinh ở trường trung học phổ thông trong những năm qua cho thấy kiến thức pháp luật, ý thức, thái độ, niềm tin của học sinh trung học phổ thông đối với pháp luật đã được nâng cao. Nhiều học sinh thực hiện tốt nội quy, quy chế nhà trường, tôn trọng các quy tắc cuộc sống cộng đồng cũng như các quy định của pháp luật. Tuy vậy, kết quả công tác giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông vẫn chưa đáp ứng được yêu cầu giáo dục thế hệ trẻ trong điều kiện hội nhập và phát triển của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam, thể hiện:

Một là, mức độ hiểu biết pháp luật của học sinh trung học phổ thông chưa cao. Mặc dù nhận thức chung về pháp luật của học sinh đã được nâng lên đáng kể song hiểu biết về những quy định pháp luật cụ thể của các em còn hời hợt, thiếu chính xác. Ý kiến của giáo viên môn Giáo dục công dân trong cuộc khảo sát thực tế cho thấy mức độ hiểu biết những kiến thức pháp luật cơ bản của học sinh rất hạn chế.

Biểu đồ 2.1. Mức độ hiểu biết pháp luật của học sinh (theo ý kiến của giáo viên)

Trong số 33 cán bộ quản lý có 48.48% ý kiến đánh giá mức độ hiểu biết pháp luật của học sinh là thấp và rất thấp, 45.45% ý kiến cho là ở mức trung bình và 6.07% ý kiến đánh giá là cao. Việc thiếu hụt những kiến thức liên quan đến các chuẩn mực pháp luật, quyền và nghĩa vụ công dân, quyền của trẻ em, quyền và nhiệm vụ của học sinh, kỹ năng tự bảo vệ trước hành vi bạo lực, buôn bán trẻ em, kỹ năng phòng tránh tai nạn thương tích... còn rất phổ biến. *Hai là*, ý thức pháp luật của học sinh trung học phổ thông còn hạn chế. Sự thờ ơ, thiếu tin tưởng và quan niệm pháp luật là cái gì đó không thuộc thế giới của học sinh phổ thông còn hiện hữu trong tâm trí một bộ phận học sinh.

Biểu đồ 2.3. Các chuẩn mực học sinh căn cứ để giải quyết mâu thuẫn hoặc xung đột

Từ kết quả trên cho thấy, khi cần giải quyết xung đột hoặc mâu thuẫn học sinh chủ yếu căn cứ vào chuẩn mực đạo đức (60.55%), chỉ có 19.33% em khẳng định là căn cứ vào chuẩn mực pháp luật và 18.16% em tự mình giải quyết theo cách riêng của bản thân. Nhiều học sinh cho rằng pháp luật trong xã hội hiện nay ở nước ta không đủ sức mạnh để bảo vệ chân lý, bảo vệ lẽ phải, thậm chí một số em khẳng định không hề nghĩ tới việc dựa vào pháp luật khi bản thân và gia đình gặp những tình huống cần giải quyết. *Ba là*, việc thực hiện pháp luật của học sinh trung học phổ thông chưa nghiêm túc. Khi thăm dò ý kiến của 2.654 học sinh về tình hình vi phạm pháp luật của học sinh trung học phổ thông hiện nay thì có 49.51% trả lời là có rất nhiều bạn, 49.17% em trả lời có một số bạn, đặc biệt chỉ có 15 em (chiếm 0.57%) trả lời không có học sinh vi phạm và 20 em (chiếm 0.75%) không trả lời câu hỏi. Đặc biệt, bạo lực học đường, tội phạm vị thành niên đang gia tăng một cách đột biến gây bức xúc và lo lắng cho gia đình và xã

hội. *Bốn là*, kỹ năng sống cũng như năng lực ứng xử đúng đắn những tình huống pháp luật trong đời sống xã hội của học sinh trung học phổ thông còn yếu. Không chỉ hành vi vi phạm pháp luật của học sinh đang tăng mạnh mà học sinh cũng đang trở thành đối tượng bị các loại tội phạm xâm hại nghiêm trọng do các em ít hiểu biết pháp luật và không có kỹ năng đương đầu cũng như giải quyết các tình huống trong cuộc sống. Bên cạnh đó, việc học sinh trung học phổ thông thiếu tinh thần đấu tranh chống hành vi vi phạm pháp luật còn phổ biến trên thực tế.

Từ những nghiên cứu trên có thể khẳng định hiệu quả hoạt động giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông thời gian qua còn thấp. Ngoài lý do hạn chế về điều kiện kinh tế, chính trị, xã hội, nội dung, phương pháp, phương tiện giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông, nguyên nhân của tình trạng trên còn xuất phát từ nhận thức hạn chế của các chủ thể về vị trí, vai trò của công tác giáo dục pháp luật trong sự nghiệp giáo dục; do sự tác động nhiều chiều của điều kiện xã hội trong lúc các em thiếu sân chơi lành mạnh; do tác động ngược chiều của thực tiễn pháp luật; do ảnh hưởng tiêu cực của điều kiện, hoàn cảnh gia đình và nhóm bạn bè tiêu cực đồng thời thiếu sự kết nối giữa nhà trường - gia đình - xã hội.

3. Giải pháp nâng cao hiệu quả giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông

Việc tăng cường và nâng cao hiệu quả giáo dục pháp luật cho học sinh, nhất là học sinh trung học phổ thông là vô cùng quan trọng và bức thiết trong giai đoạn hiện nay. Để thực hiện được điều này cần tập trung hoàn thiện mặt bên trong (cơ chế, chương trình nội dung giáo dục pháp luật), mặt bên ngoài (hình thức, phương pháp, phương tiện) và đội ngũ nhà giáo dục pháp luật, bao hàm cả sự tác động và phối hợp tác động giữa nhà trường, gia đình và xã hội.

Thứ nhất, cần thay đổi tư duy về mục đích giáo dục, đó là phát huy đầy đủ nhân tố người học. Tiếp đến là thay đổi tư duy về nội dung giáo dục. Thay vì nhồi nhét khối lượng kiến thức khổng lồ, bao cấp tri thức cần cung cấp cho học sinh những vấn đề cơ bản, thiết thực, phù hợp với lứa tuổi và nhu cầu phát triển xã hội. Nội dung và phương pháp dạy học cần chuyển từ đem kiến thức cho học sinh sang dạy cho học sinh phương pháp đi tìm kiến thức. Đồng thời xác định giáo dục pháp luật là một hoạt động tự thân, thường xuyên của ngành giáo dục và là trách nhiệm của toàn xã hội.

Thứ hai, xây dựng chương trình, kế hoạch giáo dục pháp luật đúng mục đích, yêu cầu của công tác giáo dục pháp luật trong ngành và nhà trường, căn cứ vào yêu cầu của thực tiễn và phù hợp với đặc điểm đối tượng giáo dục. Đối với học sinh trung học phổ thông cần căn cứ theo từng khối lớp (lớp 10, lớp 11, lớp 12) để xây dựng chương trình và liên thông suốt ba năm học nhằm bảo đảm tính hệ thống, toàn diện và phát triển. Trên cơ sở chương trình giáo dục pháp luật hằng năm các trường xây dựng kế hoạch thực hiện nhiệm vụ giáo dục pháp luật với những nội dung, thời gian, địa điểm cụ thể cho từng khối; phân công nhiệm vụ và giao trách nhiệm rõ ràng cho các cá nhân và tập thể liên quan. Đồng thời, đổi mới nội dung giáo dục pháp luật cho học sinh bằng việc xác định những kiến thức nào cần thiết cho hiện tại và tương lai các em. Xuất phát từ nhu

cầu và đặc điểm của học sinh, nội dung giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông cần bồi đắp tinh thần thượng tôn pháp luật, lối sống lành mạnh, trọng đạo lý, sống chuẩn mực. Chú trọng lựa chọn những giá trị cần thiết, quan trọng, một mặt giúp học sinh trở thành những con người hữu ích cho xã hội, biết làm tròn nghĩa vụ của người công dân cũng như biết hưởng thụ những quyền lợi mà Hiến pháp và pháp luật quy định; mặt khác vừa bảo đảm sự phát triển con người trong thời đại mới biết gìn giữ, phát huy những bản sắc dân tộc.

Thứ ba, đa dạng hình thức và đổi mới phương pháp giáo dục pháp luật cho học sinh trong các trường trung học phổ thông. Cần mở rộng các hình thức giáo dục qua hoạt động thực tế nhằm kết nối tri thức với đời sống. Giáo dục quyền và nghĩa vụ lao động bằng cách đưa các em đến các cơ sở sản xuất, đến các vùng quê để tham gia lao động; đưa các em đến trung tâm cai nghiện khi giáo dục các em sự nguy hiểm của ma túy và phối hợp với cán bộ ở trung tâm hướng dẫn các em cách phòng, tránh ma túy; đưa các em đi thăm hỏi, giúp gia đình thương binh, liệt sĩ, gia đình có công với cách mạng, gia đình có nạn nhân chất độc màu da cam để giáo dục các em biết yêu Tổ quốc, yêu hòa bình và luôn hành động vì mục tiêu đó... Đa dạng hóa và chuyên sâu hình thức giáo dục pháp luật qua phương tiện thông tin đại chúng bằng việc xây dựng và phát sóng chương trình truyền hình riêng dành cho học sinh. Phương pháp giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông phải coi trọng thực hành, tránh lối giáo dục thiên về lý thuyết, khô khan, xa rời thực tế, phải xuất phát từ thực tế cuộc sống và vốn sống bản thân học sinh. Phương pháp giáo dục pháp luật hướng tới mục tiêu vì học sinh và phát huy nhân tố của học sinh. Đồng thời phương pháp cần khơi gợi sự say mê học tập, khám phá chân lý của học sinh.

Thứ tư, xây dựng đội ngũ, kiện toàn tổ chức làm công tác giáo dục pháp luật cho học sinh trong các trường trung học phổ thông. Xây dựng đội ngũ làm công tác giáo dục pháp luật vừa đủ về số lượng vừa mạnh về chất lượng, vừa có năng lực chuyên môn cao vừa có nhân cách trong sáng. Mỗi trường trung học phổ thông nên bố trí một người phụ trách công tác giáo dục pháp luật làm đầu mối với tiêu chuẩn là có trình độ đại học hoặc sau đại học chuyên ngành Luật, Giáo dục chính trị, Giáo dục công dân và được bồi dưỡng nghiệp vụ giáo dục pháp luật. Tăng cường bồi dưỡng về trình độ pháp lý cho cán bộ quản lý trong nhà trường. Ngoài những phương thức tác động về nhận thức, ràng buộc về trách nhiệm đối với công tác giáo dục pháp luật cần xem xét hiệu quả giáo dục pháp luật trong nhà trường như là một tiêu chí đánh giá, xếp loại danh hiệu của cán bộ quản lý và nhà trường, để từ đó thúc đẩy hoạt động trở nên tích cực và mạnh mẽ. Song song với việc nâng cao chất lượng, cần chú trọng cải thiện đời sống vật chất và tinh thần cho đội ngũ nhà giáo. Thành lập bộ phận phụ trách công tác giáo dục pháp luật trong nhà trường. Đối với học sinh trung học phổ thông buồn chán, thất vọng, hụt hẫng... có thể là vấn đề tâm lý thông thường của sức khỏe tâm thần nhưng sự tự chủ, khả năng ứng phó của các em là những vấn đề cần quan tâm hiện nay. Vì vậy, cần thành lập bộ phận tư vấn Tâm lý - Giáo dục pháp luật - Hướng nghiệp ở mỗi trường trung học phổ thông nhằm giúp các em không chỉ vượt qua những khó khăn về tâm lý mà còn điều chỉnh hành vi phù hợp với các chuẩn mực pháp luật. Bên cạnh đó,

Đoàn Thanh niên cần tăng cường phát động các phong trào vừa có ý nghĩa giáo dục vừa tạo cơ hội để học sinh khẳng định bản thân. Đoàn trường luôn theo sát những diễn biến tâm lý và tâm tư, nguyện vọng của đoàn viên để có những tác động kịp thời, hiệu quả.

Thứ năm, đổi mới sách giáo khoa môn Giáo dục công dân. Nhằm biên soạn sách giáo khoa môn Giáo dục công dân có chất lượng cần bám sát mục tiêu, nội dung giáo dục pháp luật, đáp ứng yêu cầu vừa cung cấp đủ kiến thức vừa chú trọng củng cố niềm tin, thái độ tích cực, rèn luyện các kỹ năng và hình thành thói quen xử sự theo các chuẩn mực pháp luật cho học sinh. Đảm bảo nội dung tinh giản, sát với thực tế, phù hợp khả năng nhận thức, đồng thời phát huy nội lực của học sinh trung học phổ thông. Sách giáo khoa không nên ôm đồm những kiến thức cụ thể bởi lẽ kiến thức cụ thể ngày nay rất nhanh bị lỗi thời và quá trình này còn tiếp tục với tốc độ ngày càng lớn hơn. Cho phép nhiều đối tượng nếu đáp ứng đủ những yêu cầu của Bộ Giáo dục và Đào tạo được viết sách giáo khoa. Kèm theo sách giáo khoa họ được phép viết sách hướng dẫn dạy học thay vì sách giáo viên với những giáo án đã chuẩn bị sẵn. Bộ Giáo dục và Đào tạo cần phối hợp với Bộ Tư pháp đầu tư xây dựng bộ phim ngắn, các vở kịch về tình huống pháp luật để sử dụng vào giờ sinh hoạt lớp. Đặc biệt, xây dựng tài liệu tuyên truyền giáo dục pháp luật cho học sinh dưới hình thức tờ rơi, tờ gấp, truyện đọc để học sinh có thể đọc, xem vào giờ sinh hoạt đầu giờ, sinh hoạt lớp là cách thức giáo dục rất có hiệu quả. Đầu tư phát triển thư viện trường học, xây dựng trường học kiên cố, khang trang; sân chơi, bài tập được thiết kế đúng quy định.

Ngoài ra cần tăng cường mối liên hệ giữa nhà trường - gia đình - xã hội nhằm tạo sự thống nhất trong quá trình tác động đến nhân cách học sinh. Tổ chức sân chơi bổ ích nhằm tạo cơ hội cho học sinh được thể hiện bản sắc của mình. Ở mỗi tỉnh, thành phố cần qui hoạch khu vực vui chơi, giải trí dành cho những học sinh. Bên cạnh những giải pháp nâng cao hiệu quả giáo dục pháp luật cho học sinh ở trường trung học phổ thông nói chung, đối với học sinh trung học phổ thông vùng dân tộc, miền núi cần chú trọng thiết kế nội dung, hình thức, phương pháp giáo dục phù hợp và phát triển sâu rộng đội ngũ nhà giáo dục pháp luật. Đồng thời nhà nước cần quan tâm hơn nữa đến việc nâng cao chất lượng hệ thống pháp luật, tổ chức thực hiện và xử lý nghiêm minh các hành vi vi phạm pháp luật. Đồng thời phát triển mạnh mẽ nền kinh tế và xây dựng môi trường sống lành mạnh nhằm tạo điều kiện thuận lợi cho quá trình thực hiện chiến lược giáo dục thế hệ trẻ phát triển toàn diện.

Từ kết quả nghiên cứu về hoạt động giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông, có thể khẳng định rằng giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông là tất yếu khách quan, xuất phát từ vai trò và giá trị phổ biến của pháp luật, từ mục tiêu giáo dục đào tạo thế hệ trẻ phát triển toàn diện, biết sống và làm việc theo các chuẩn mực pháp luật, có trách nhiệm công dân và năng lực thích ứng với những điều kiện hoàn cảnh xã hội, trở thành những người chèo lái con thuyền đất nước tiến về phía trước. Đó là quá trình biến hệ thống các quy tắc xử sự từ những đòi hỏi bên ngoài của xã hội đối với học sinh thành những đòi hỏi bên trong, thành niềm tin, nhu cầu, thói quen của các em. Hoạt động giáo dục pháp luật cho học

sinh trong trường trung học phổ thông phải dựa trên những đặc thù của nhà trường, thể hiện mục tiêu của nền giáo dục. Nội dung giáo dục pháp luật cho học sinh trung học phổ thông đảm bảo các yêu cầu về tính liên tục, tính khoa học, lôgic, phù hợp với nhu cầu khách quan và thống nhất giữa học và hành, giữa lý luận và thực tiễn.

Khảo cứu công tác giáo dục pháp luật trong trường trung học phổ thông cho thấy giáo dục pháp luật cho học sinh trong thời gian qua đã để lại những dấu ấn tích cực và góp phần quan trọng trong việc giáo dục nhân cách thế hệ trẻ. Tuy vậy, việc xác định mục đích, mục tiêu giáo dục pháp luật cho học sinh chưa được đặt ra một cách nghiêm túc; thiếu cơ chế pháp lý đủ mạnh để ràng buộc trách nhiệm giáo dục pháp luật cho nhà trường và các chủ thể liên quan. Nội dung nặng tính giáo huấn, thiếu thực tiễn sôi động; hình thức đơn điệu, rập khuôn; phương pháp giáo dục pháp luật còn cứng nhắc, giáo điều và xa rời cuộc sống trong khi môi trường xã hội với những ảnh hưởng xấu đã tác động mạnh hơn so với tác động giáo dục nhà trường. Kết quả của tình trạng trên đã dẫn đến sự gia tăng hành vi vi phạm pháp luật của học sinh trung học phổ thông và sự thiếu hụt những giá trị nhân văn trong cấu trúc nhân cách thế hệ trẻ. Giáo dục pháp luật nói chung, giáo dục pháp luật cho học sinh trong trường trung học phổ thông nói riêng là hoạt động mang tính chiến lược. Để không ngừng nâng cao hiệu quả công tác giáo dục pháp luật cho học sinh trung học phổ thông đòi hỏi phải có những giải pháp nhất định. Hệ thống các giải pháp tập trung vào việc thay đổi tư duy giáo dục và giáo dục pháp luật theo hướng kết hợp hài hòa giữa tri thức khoa học và tri thức xã hội, giữa "dạy chữ" và "dạy người"; đổi mới nội dung, phương pháp giáo dục pháp luật; kiện toàn cơ cấu và đội ngũ làm công tác giáo dục pháp luật; gắn giáo dục pháp luật với các hoạt động giáo dục văn hóa trong nhà trường và nhiệm vụ của toàn xã hội.

Tài liệu tham khảo

1. Trần Ngọc Đường, Dương Thanh Mai (1995), *Bàn về giáo dục pháp luật*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
2. Nguyễn Đình Đăng Lục (2004), *Giáo dục pháp luật trong nhà trường*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
3. Nguyễn Đình Đăng Lục (2005), *Vai trò của pháp luật trong quá trình hình thành nhân cách*, Nxb Tư pháp, Hà Nội.
4. Phạm Thị Thành (2005), *Các biện pháp tổ chức hoạt động ngoài giờ lên lớp cho học sinh THPT*, Luận án Tiến sĩ Giáo dục học, Trường Đại học sư phạm Hà Nội.
5. Đinh Xuân Thảo (1996), *Giáo dục pháp luật trong trường Đại học, Trung học chuyên nghiệp và dạy nghề (không chuyên luật) ở nước ta hiện nay*, Luận án Phó tiến sĩ Luật học, Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh.